

ENIGE VARIANTE BY DIE WERKWOORD IN DIE HABAKUKKOMMENTAAR

Die sogenaamde Habakukkommentaar (H.K.) is een van die manuskripte wat die Bedoeiene in die lente van 1947 in 'n grot 2 km. van die oewer van die Dooie See af in die Judese gebergte, 1 km. noord van Chirbet Kumran en 12 km. suid van die moderne Jerigo gevind het. Die H.K. is in 'n duidelike kwadraatskrif op goudbruin leer geskryf. Die begin daarvan is erg beskadig. Van kolom 1 ontbreek twee-derdes asook die begin, en van kolom 2 die middel.

Die H.K. bevat nie hoofstuk 3 nie, en aangesien die einde van die rol na binne ingerol was, kon hoofstuk 3 nie afgeskeur het nie. Dié feit gee steun aan die sienswyse van sommige geleerdes dat hierdie hoofstuk nie tot die oorspronklike behoort het nie.

Aangesien die H.K. die teks van Hab. 1 en 2 aanhaal, het dit betekenis vir die tekskritiek. In verskeie opsigte wyk die teks van H.K. van dié van die Masoretiese teks (M.T.) af: scriptio plena waar M.T. scriptio defectiva het en omgekeerd, gebruik van die lidwoord waar dit by M.T. ontbreek en omgekeerd, verskil in gebruik van voornaamwoordelike suffiekse, verskil in gebruik van voorsetsels (2:13 *m^cm* i.p.v. *mē'ēt*) en van woorde (2:5 *hón* i.p.v. *hajjajin*) en skryffoute. Voorts is daar verskeie variante by die werkwoord in die teks.

1. *Scriptio plena en scriptio defectiva*

(a) Sewemaal het H.K. scriptio defectiva waar M.T. scriptio plena het: 1:10 H.K. *rxnīm*, M.T. *rōzenīm*. In die reël skryf die uitlegger die Qal ptc. aktief plene (vgl. 1:12).

1:17 H.K. *jhml*, M.T. *jahmól* hoewel die skrywer andersinds scriptio plena vir Qal imperf. vooropstel.

2:7 H.K. *whjtáh*, M.T. *wehajíá*. Volgens Elliger (Studien zum Habakuk-Kommentar vom Toten Meer) is die scriptio defectiva hier miskien 'n vergissing; as 3e persoon enkelvoud vroulik kan die vorm hier kwalik verstaan word. G. R. Driver vertaal dit dan ook met 2e persoon enkelv. manlik. In 2 Kon. 9:37 het ons *hájíá* (*Keṭib*), *hájetáh* (*Qerē*), terwyl 2 Sam. 15:33 die vorm *wehajíá* het (laasgenoemde met net een j), sodat genoemde werkwoord in H.K. as 2e persoon enkelv. manl. te verstaan is. Vir hierdie defektiewe skryfwyse vergelyk ook 2:13,15 *hb̄t* naas M.T. *habbīt*.

Hb̄t (1:13a, 2:15) 'n inf. is sonder j geskryf, terwyl in 1:3 *hb̄t* en 1:13b *tabbītu* die verwagte j toon. By ander werkwoorde verskyn die Hif. inf. constr. met j. Elliger vra: Het ons hier 'n uitspraak en nie i nie? In 2:6 kom die woord *ᵒbt̄t* naas M.T. *ᵒbt̄t*=pandskuld voor. Volgens Gesenius-Kautzsch 53n is daar waarskynlik 'n misverstand t.o.v. scriptio defectiva soos o.a. Jes. 44:28 *jašlim* (Jesaja-rol *jšlim*) en is deels bedoel as 'n gemengde vorm om Qal- en Hif.vorme te kombineer. In aansluiting by Elliger se vraag toon ook Birkeland

(Akzent und Vokalismus im Althebraïschen, 1940) in sy uiteensetting van die Hebreuse fonologiese vokaalsisteem dat as fonetiese variant van die foneem i e optree.

- (b) Hierteenoor het H.K. 39 maal scriptio plena waar M.T. scriptio defectiva het, waarvan sowat die helfte *lô* = „nie”.

Die Werkwoord

- (i) Qal ptc. aktief (4 maal) bv. 2:8 *jôšebê*, 2:12 *bóneh*.
 (ii) Qal imperf. (2 maal) nl. 1:10 *wajjisbôr*, 2:1 'emôdh.
 (iii) Qal inf. constr. (1 maal) nl. 1:17 *lah^arôg*.
 (iv) Karakteristiek van H.K. is dat ook 'n kort vokaal deur *wâw* weergegee word: H.K. 1:5 *jsûpr* terwyl M.T. *jesuppar* het, 2:4 *ûplh*, M.T. *uppelah* (vgl. hierby *kôl* waar M.T. *kol-* het).

Wat die uitlegteks betref, word soos in M.T. *Wâw* en *Jôd* vir natuur- en toonlang-o, u respektiewelik e, ê en i gebruik. Die Qal ptc. aktief is reëlmatig plene geskryf, in enkelvoud en meervoud. Die ô van Qal inf. constr. van sterk- en dubbel-^cAjin- werkwoorde is reëlmatig deur *Wâw* weergegee en so ook infinitiewe met suffiekse -ô en -am, dus afwykend van die Masoretiese grammatika, dus waar dit die vorm *qe^tôl* behou het soos M.T. voor -*ka*, -*kem* en -*ken* bv. *lîôfšm* waar ons *letofšam*, ontwikkel uit Oer-Semitiese vorm *litufušumu* (Birkeland, Nat-Koopmans), in M.T. het. Die sekondêre klemverskuiwing het dus nog nie plaasgevind nie.

Interessant is die ô-imperf. in IV, 6 *jšhôqu* waar Bybelse Hebreus slegs 'n a-imperf. ken hoewel ô enkele male in die O.T. as slotvokaal by werkwoorde met 'n laringaal as die eerste konsonant voorkom bv. *jinhôm*, *je^ehôz* (G.K. 64c).

2. Verskillende stamformasies van die Werkwoord

- (a) 2:7. Hif. *jqîsu* (Hif. van *qûs* = ontwaak) i.p.v. M.T. Qal *jiqšû* van *jqš* = ontwaak. Hier het ons 'n voorbeeld van die verba defectiva (G.K. paragraaf 78). Dit gebeur dikwels dat as twee aanverwante swak werkwoorde in gebruik is met dieselfde betekenis, dat albei defektief is d.w.s. kom nie in al die stamformasies voor nie. Aangesien daardie tye en formasies wat nie in gebruik is nie, in een werkwoord gewoonlik deur 'n ander aangevul word, voltooi hulle wedersyds mekaar, dus *jâqaš* = ontwaak, slegs in *impf.* *jiqaš*, in *perf.* word die Hif. *hêqîš* gebruik van die wortel *qûš* (G.K. 78b).
- (b) 1:10 Pi. *jeqallês* i.p.v. M.T. Hitp. *jitqallâs* = bespot, hoon. Qlš Pi. beteken *verag*, *smaad* (Eseg. 16:31), met voorsetsel *be* = bespot, beskimp (Sirag 11:4). Volgens Elliger is die Pi. hoogs onseker en het ons waarskynlik met 'n skryffout te doen; dus geen rede om die M.T. te verander nie. Weliswaar maak die Pi. hier goeie sin. Die Septuagint met lesing *metentrufêsei* = vir die gek hou, belaglik maak, verleen steun aan albei stamformasies.
- (c) 1:11 *wajjâšem* teenoor M.T. *we'âšêm*. M.T. „Dan gly hy verby, 'n wind (miskien: soos 'n wind) en trek verder, maar word skuldig, hy wie se krag sy god is.” Vir die laaste gedeelte stel O. Procksch (B.H.K.,

derde uitgawe) reeds *wesám kohó lē'loháw* „en hy maak sy krag tot sy god(e)” wat gesteun word deur H.K., voor, beslis ’n verbetering op die M.T., aldus G. R. Driver. Eienaardig genoeg word in die kommentaar na *bēt ’šm* verwys wat beteken „huis van skuld”. Was die kommentator bewus van ’n ander teks naas die een voor hom? vra C. L. Taylor (Interpreter’s Bible). Die Septuagintlesing *exilasetai* = bevredig, in rus bring, kom meer met H.K. as met M.T. ooreen, so ook 2:16. Die kommentaar is hier egter op die M.T. gebaseer.

(d) *Gebruik van die ptc.*

- (i) 2:4 ptc. *jōšrh* (suffieks 3e persoon enkelv. vroul.) i.p.v. perf. *jášeráh* maar die ptc. dra nie tot groter helderheid by t.o.v. die teks nie.
- (ii) 2:18 *mri* vir M.T. *môreh* = *Leraar*, Hif. ptc. van jr. Edelkoort (De Handschriften van de Dode Zee) lees *mari šáqer* en vertaal „’n bitterheid van leuens”. Elliger verklaar die variant as volg: Moontlik het die uitlegger ’n soort dogmatiese korreksie aangebring terwyl hy die titel *môreh* net vir die „leraar van geregtigheid” wou reserveer. Moontlik het ons hier ’n skryffout. Opvallend is die defektiewe skryfwyse. Terwyl Lamed-Hê-werkwoorde oorspronklik tot 2 verskillende klasse behoort het nl. Lamed-Waw- en Lamed-Jéd-werkwoorde (G.K. 75a), kon *mri* net ’n ortografiese variant van *môreh* wees, dus *mré*, vgl. Fi. inf. constr. in Hos. 6:9 *hakḳéḥ* naas *hakḳéḥ* (eersgenoemde met Jód as mater lectionis).

(e) *Gebruik van die impf.*

- (i) 1:15 Hif. impf. *j^olh* i.p.v. M.T. perf. *hē^olah* vgl. Gen. 2:5 waar dieselfde impf. gebruik word om ’n voortdurende handeling in die verlede tyd uit te druk (G.K. 107b).
- (ii) 2:3 Impf. *jfiḥ* waar M.T. impf. plus *Wáw* kopulatief het, dus eenvoudige neweskikking.
- (iii) 2:5 Impf. *jbgód* i.p.v. M.T. ptc. *bôgēd*. (Op die ander interessante variante in hierdie vers kan nie hier gewys word nie.)
- (iv) 2:12 *wjḳónn* i.p.v. *wēḳónēn* wat stellig beter is as die M.T., gesien die gebruik van die impf. in vers 13a.

In die M.T. is perf. met *Wáw* konsekatief gebruik om teenswoordige handeling uit te druk as die logiese gevolg van handeling of gebeurtenisse wat voortgaan of herhaal word in die teenswoordige, in hierdie geval na ’n ptc. t.w. *bóneh* as die ekwivalent van ’n sin wat ’n voorwaardelike handeling uitdruk (G.K. 112 m, n) en die impf. met *Wáw* kons. *wajjēḳónēn* het ongeveer dieselfde betekenis. Ons kan hier ook ’n impf. met *Wáw* kopulatief *hē* (vgl. vers 13 *wejige^oú*) wat veral in lewendige beskrywings gebruik word. In jongere spraakgebruik verdring dit die perf. kons. heeltemal waarvan die H.K. ’n openbaring kan wees (vgl. B. Gemser: Hebreeuse Spraakkuns par. 165).

3. Elisie van 'Alef

- (i) 1:15 *wjsphû* i.p.v. M.T. *weja'asefêhû*. Volgens Elliger gaan dit by *wjsphû* om 'n ortografiese eienaardigheid wat met die uitspraak saamhang en dui dit nie op 'n teksvariant nie. Ons vgl. *hásûrim* Pred. 4:14 vir *ha'ásûrim*.
- (ii) 2:6 *wjômrû* i.p.v. M.T. *wejomèr*. Volgens Birkeland was by Oud-Kanaänities die neiging om elke 'Alef aan die sillabeslot te elideer. Teen hierdie neiging het vòòr die eindvokaalwegval maar ná die oorgang van *â* na *ô* ('Alef kwieësseer in lang *ô*, dus *jo'mar*) 'n reaksie ingetree wat deels die deurvoering van die elisie vertraag het, en deels gerestitueerde vorme geskep het.

Enige Gevolgtrekkings

1. Die verskil t.o.v. *scriptio plena* en *scriptio defectiva* by H.K. en M.T. kan o.a. op 'n verskil in uitspraak dui.
2. In geval van inf. plus voornaamwoordelike suffieks het die sekondêre klemverskuiwing nog nie plaasgevind nie, dus *lôôfsm* vir M.T. *letofsam*.
3. In sekere opsigte staan die H.K. se teks nader aan die Septuagintteks as aan die M.T.
4. Daar was die moontlikheid dat die kommentator meer as een teks geken het, vergelyk P. Kahle se beskouing i.v.m. 'n „Oerteks” van die O.T.
5. Impf. met *Wâw* as kopulatief verdring in die jongere spraakgebruik perf. met *Wâw* konsekutief.
6. Elisie van 'Alef vind plaas in H.K., vergelyk Oud-Kanaänities.

L. M. MUNTINGH.

DIE LIGGING VAN SODOM EN GOMORRA VOLGENS GENESIS 14

As literêre bron neem Gen. 14 so 'n besondere plek in¹, dat dit seker nie onvanpas is nie om aan die hand van die geografiese besonderhede wat daarin meegedeel word, die ligging van „Sodom en Gomorra en hulle bure”² te probeer vasstel.³ Tot dusver is veral twee streke genoem waar hierdie stede moontlik kon gelê het, nl. ten noord-ooste van die Dooie See⁴ en ten suid-ooste⁵ of benede die suid-oostelike hoek van die Dooie See.⁶ Maar as ons 'n slag die inligting wat Gen. 14 verstrekk, selfstandig ondersoek, kom ons tot die gevolgtrekking dat hierdie stede ook nog op 'n ander plek geleë kon wees.

Nadat die *dramatis personae* in Gen. 14:1—2 voorgestel is, word die aanleidende faktor vir die veldtog wat straks beskrywe sal word, in Gen. 14:4 vermeld. Vanaf die vyfde vers begin die beskrywing van die verloop van die veldtog wat kulmineer het in die geveg wat reeds in vers 3 aangekondig is. In die beskrywing van die veldtog volg die outeur die gebruiklike prosedure soos ons dit ook aantref in ander